

SECTORUL AGROALIMENTAR ÎN CONTEXTUL SEMNĂRII ACORDULUI DE LIBER SCHIMB ÎNTRE REPUBLICA MOLDOVA ȘI UNIUNEA EUROPEANĂ

ION PERJU, PETRU TOMIȚA, MARIANA PERJU

Universitatea Agrară de Stat din Moldova

AGRIFOOD SECTOR IN THE CONTEXT OF SIGNING FREE TRADE AGREEMENT BETWEEN THE REPUBLIC AND THE EUROPEAN UNION SUMMARY

Signing a Free Trade Agreement (FTA) with the European Union will mean depth for Moldovan agricultural sector not only opened a vast market of food products, characterized by a high potential for absorption, high purchasing power and relative stability of prices. Strong competition in terms of price and quality of supply, policies to promote products and, last but not least, the management capacity of farmers will be further tightened but only under these conditions the FTA will have positive effects on attracting investment, increasing of the productivity and, finally, continuous and sustainable development of the country's agribusiness sector.

INTRODUCERE

Semnarea unui ALS aprofundat cu Uniunea Europeană va însemna pentru sectorul agroalimentar al Moldovei nu doar deschiderea unei vaste piețe de produse agroalimentare, caracterizate printr-un potențial mare de absorbție, putere de cumpărare ridicată, și stabilitate relativă a prețurilor. Concurența extrem de dură sub raportul prețului și calității ofertei, a politicilor de promovare a produselor și nu în ultimul rând a capacității manageriale a producătorilor agricoli se va înăspri și mai mult, însă, doar în aceste condiții ALS va avea efecte pozitive asupra atragerii investițiilor, sporirii randamentelor și în final asupra dezvoltării continue și durabile a sectorului agroalimentar al țării.

MATERIAL ȘI METODĂ

Studiul și recomandările au ca bază rezultatele analizei celor mai relevante documente de politici publice, precum și rapoarte / studii efectuate anterior, inclusiv cercetările pe domeniu executate de instituții locale și de peste hotarele R. Moldova. La elaborarea cercetării sunt luate în considerație documentele de politici în vigoare, în special Strategia Națională de Dezvoltare (SND)¹⁴, Strategia Națională de Dezvoltare Durabilă a Complexului Agroindustrial al Republicii Moldova (2008-2015)¹⁵, Strategia de atragere a investițiilor și promovare a exporturilor pentru anii 2006-2015¹⁶. Au fost utilizate datele statistice ale Biroului

¹⁴ Legea nr. 295-XVI din 21.12.2007 pentru aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare pe anii 2008-2011. Monitorul Oficial nr. 18-20/57 din 29.01.2008.

¹⁵ HG nr. 282 din 11.03.2008 cu privire la aprobarea Strategiei naționale de dezvoltare durabilă a complexului agroindustrial al Republicii Moldova (2008-2015). Monitorul Oficial nr. 57-60/362 din 21.03.2008.

¹⁶ HG nr. 1288 din 09.11.2006 cu privire la aprobarea Strategiei de atragere a investițiilor și promovare a exporturilor pentru anii 2006-2015. Monitorul Oficial nr. 181-183/1391 din 24.11.2006.

Național de Statistică, Serviciului Vamal, Eurostat, reglementărilor europene și cadrului legislativ și normativ de reglementare a comerțului exterior al R. Moldova, instrumentelor politicilor de prețuri și de structurare a piețelor.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Agricultura Moldovei este neomogenă din punct de vedere a structurilor de exploatare și instabilă sub raportul formării unor structuri de producție, care să răspundă cerințelor pieței și utilizării eficiente a resurselor naturale și umane din spațiul rural. Terenurile cu destinație agricolă, în Republica Moldova ocupau la 1 ianuarie 2009, suprafața de 2503.6 mii ha, inclusiv terenuri arabile – 1820.5 mii ha, livezi – 133.5 mii ha, vii – 155.7 mii ha, pășuni și fânețe – 357,1 și 23 ha de pârlăoagă. După suprafața arabilă ce revine unui locuitor, Moldova ocupă unul din primele locuri în Europa cu 0,41 ha/locuitor, fiind devansată numai de Ungaria (0,466 ha/locuitor), Finlanda (0,424 ha/locuitor), Danemarca (0,422 ha/locuitor), Bulgaria (0,422 ha/locuitor), și România (0,422 ha/locuitor). Totodată, raportul dintre suprafața arabilă a R. Moldova la numărul de locuitori este aproape de 8 ori mai mare decât valorilor ce revin unor state, cunoscute ca țări cu performanțe în agricultură, ca Olanda și Elveția. Referitor la suprafața arabilă care îi revine unui locuitor, Moldova înregistrează o valoare aproape dublă față de media mondială, care constituie 0,26 ha/locuitor și dublă față de cea europeană – 0,236 ha/locuitor. Cu toate acestea, performanțele în producerea agricolă și ca rezultat și potențialul de export sunt sub așteptări.

Conform datelor BNS, structura suprafețelor însămânțate nu s-a modificat esențial pe parcursul ultimilor zece ani. Culturile cu valoare adăugată redusă predomină producția agricolă. Astfel, culturilor cerealiere și leguminoaselor pentru boabe le revine 65,2 la sută din suprafața însămânțată, iar culturilor tehnice și legumelor doar 24,9 și respectiv 5,2%¹⁷.

Tabelul 1. Producerea culturilor agricole, mii tone

	2005	2006	2007	2008	2009	Media anuală în anii 2005-2008,	2009, % față de media anuală în anii 2005-2008.
Suprafața însămânțată pentru roadă - total	1540.3	1483.4	1499.2	1500.3	1464.1	1505.8	97.2
Cerealiere și leguminoase pentru boabe (după finisare), inclusiv:	2837.9	2290.2	901.9	3169.5	2176.5	2299.9	94.6
Grâu de toamnă (după finisare)	1047.1	677.9	402.1	1277.4	729.0	851.1	85.7
Porumb pentru boabe-total	1492.0	1322.2	362.7	1478.6	1141.1	1163.9	98.0
Sfeclă de zahăr (după finisare)	991.2	1177.3	612.3	960.7	337.4	935.4	36.1
Floarea-soarelui (după finisare)	331.1	379.9	156.0	371.9	284.3	309.7	91.8
Tutun	6.7	4.8	3.6	3.9	4.4	4.8	92.6
Legume - total	389.3	475.2	221.8	376.3	307.9	365.7	84.2
Cartofi	378.2	376.9	199.4	271.0	260.9	306.4	85.2
Fruite, pomușoare și nuci	386.2	329.2	277.2	370.5	308.0	340.8	90.4
Struguri	518.5	466.1	598.0	635.5	685.1	554.5	123.5

¹⁷ Conform datelor din anul 2009.

Situația în profil pe categorii de gospodării indică, că în întreprinderile agricole continuă să fie concentrată cea mai mare parte a suprafețelor însămânțate cu grâu (68%), orz (69%), sfeclă de zahăr (87%), floarea soarelui (65%), tutun (82%), soia (78%), rapiță de toamnă (91%). În gospodăriile țărănești (de fermier) sunt concentrate 72% din semănăturile cu culturi bostănoase, 57% - cu culturi pentru nutreț, iar în gospodăriile auxiliare ale populației – 71% din suprafețele sădite cu cartofi și 67% - din suprafețele plantate cu legume de câmp.

După un deceniu de extindere a suprafețelor și obținerii unor producții variabile la hectar, cerealele (grâul, orzul, porumbul și floarea soarelui) ocupă anual o suprafață de 1 - 1,3 mil. hectare și în anii obișnuiți producțiile constituie 2,5 - 3,0 milioane tone. În mediu, doar a treia parte din producția de cereale este comercializată pe piață, restul fiind folosită în gospodării pentru hrană, furaje și semințe.

Moldova este o țară exportatoare de cereale și de semințe oleaginoase, îndeosebi de grâu și porumb, precum și de semințe de floarea soarelui și ulei. O mare parte din producția de cereale a Moldovei este de calitate joasă - în mediu doar 40-45% din producția de grâu de toamnă face față cerințelor de calitate pentru grâul alimentar. Pentru asigurarea securității alimentare Moldova necesită aproximativ 350 mii tone grâu alimentar, inclusiv 75 mii tone destinate rezervei strategice de stat pentru reînnoirea căreia sunt necesare aproximativ 30-35 mii tone anual, iar 300-330 mii tone de grâu alimentar sunt realizate pe piața internă. De aceea, pe piața mondială cerealele sunt realizate în cea mai mare parte ca furaj. Deși din punct de vedere istoric, grâul și porumbul erau exportate către partenerii de comerț tradiționali, cum ar fi Belarus, Rusia, Ucraina și România. Începând cu anul 2002 implicarea tot mai mare a companiilor comerciale internaționale a dus la diversificarea destinațiilor de export, care la moment includ Africa de Nord, Orientul Mijlociu și Statele Unite ale Americii. Pe viitor, exportul cerealelor de calitate, dar și creșterea acestuia, este posibil, în condițiile creșterii randamentelor și producțiilor, dar și calității ofertei interne.

Culturile tehnice, în anul 2009 au ocupat o cotă de 24,9 la sută în structura suprafețelor însămânțate. Acestea au avut un trend ascendent pe parcursul ultimilor 15 ani, de la 269,6 mii ha în 1997, la 362,7 mii ha în 2009, având o creștere de 34,5%. Evoluții mai semnificative în acest sens evidențiem la cultura de floarea soarelui, soia și în special la rapiță de toamnă, care în 2009 a înregistrat o pondere de 3,9% sau 56,5 mii ha, ceea ce permite producerea a peste 100 mii tone semințe. Conform opiniilor experților în domeniu, rapița nu trebuie să depășească cota de 5% în structura semănăturilor și este necesar să fie respectate cu strictețe asolamentele științific argumentate, pentru a preveni distorsiunea solurilor. Interesul sporit față de culturile tehnice este determinat de cererea continuă pentru produsele menționate. **În mediu, Moldova produce anual 310 mii tone de semințe de floarea-soarelui, dintre care 180-200 mii tone sunt utilizate pentru piața internă și industria de prelucrare a uleiului. Pentru export rămân aproximativ 100-110 mii tone de semințe de floarea soarelui și plus 40-50 mii tone de ulei, fabricat de întreprinderile locale.**

Suprafețele înființate cu sfecla de zahăr, cât și producția globală a fost neomogenă pe parcursul ultimei perioade, fiind influențată atât de condițiile pedoclimaterice, dar și de situația economico-financiară a companiilor producătoare de zahăr, care au operat pe piața Moldovei, în special Sudzucker - Moldova și Marr Sugar¹⁸. Cantitatea anuală de materie primă pentru producerea zahărului este de 935 mii tone de sfeclă de zahăr (media pentru 2005-2008) și poate asigura activitatea fabricilor de zahar de doar 40-60 la sută din capacitatea acestora, asigurând producerea în mediu a 125 mii tone zahăr tos. După utilizarea pe piața internă a 70-75 mii tone, la export pot fi direcționate circa 50-55 mii tone.

Suprafețele cu legume, cartofi și bostănoase s-au redus cu circa 33%, de la 114,2 mii ha în anul 2001 la 76,1 mii ha în anul 2009. Ca rezultat, producția globală de legume de câmp s-a diminuat semnificativ, de la 376 mii tone (media în anii 2001-2005) la 307,9 mii tone în 2009. În timp, ce necesitățile populației au fost de 293 mii tone, iar a industriei alimentare de 40-43 mii tone anual. Producția de cartof s-a diminuat și mai mult (23,7) de la 341,74 mii tone (2001-2005) la 261 mii tone în 2009, necesitățile populației conform normelor fiziologice fiind de 321 mii tone. În realitate se consumă mult mai mult - 350 mii tone, necesitățile de import fiind de 90-100 mii tone anual

Tabelul 2. Producerea legumelor de câmp

Specificarea	UM	Media, 2001-2005	Media, 2006-2008	2008 ¹⁹	2009 ²⁰
1. Legume de câmp					
Suprafața	mii ha	46.30	40.0	39.8	28.2
Producția globală	mii tone	376.06	351.7	368.7	307.9
Valorificarea pe direcții:					
a) Export	mii tone	17.80	16.44	11.12	10,5
<i>inclusiv: în stare proaspătă</i>	mii tone	6.72	8.88	10.99	10,2
b) Materie primă pentru procesare	mii tone	29.76	37.60	42.81	43,35
c) Piața internă	mii tone	328.5	297.7	314.8	264,05
2. Cartofi					
Producția globală	mii tone	341.74	282.4	271.00	260.9
Valorificarea pe direcții:					
a) Export	mii tone	0.13	0.3	0.02	0.04
b) Piața internă	mii tone	341.61	282.2	271.0	260.0
3. Culturi de bostănărie	mii tone	48.72	67.7	69.8	70.0

Din cele expuse și conform datelor oferite de BNS și MAIA, putem conchide că potențialul de export cu produse de legume și cartofi este neînsemnat. Acesta constituie aproximativ 10-12 mii tone de legume de câmp, importurile acoperind diferența de aproximativ 60-62 mii tone anual.

Legumele reprezintă aproximativ 10% din valoarea totală a exporturilor produselor proaspete, plasându-se pe locul al doilea și rămânând considerabil în

¹⁸ Marr Sugar a falimentat în 2009.

¹⁹ Datele BNS.

²⁰ Datele MAIA.

urmă față de exporturile de fructe. Exportul de legume procesate reprezintă o grupă importantă de produse cu exporturi anuale cuprinse între 60.000 -90.000 tone.

Potențialul de export/import de fructe și struguri în stare proaspătă au un caracter sporadic, legate de condițiile vremii și depinde în principal pe producția internă a țării. Suprafața totală a livezilor la data de 01.01.2010 era de 133,5 mii ha dintre care 97 mii ha pe rod, fiind în diminuare față de anul 2001 cu aproape 20 mii ha. Dacă media anuală de producere a fructelor pentru perioada 2001-2005 a constituit 415,6 mii tone, apoi în perioada anilor 2006-2008 ea a ajuns la doar 325 mii tone. Pornind de la norma fiziologică de consum a populației, constatăm că necesitatea de 230-240 mii tone fructe anual este complet asigurată. Totodată, industria alimentară mai consumă anual aproximativ 140 mii tone fructe (volumul maxim de 183 mii tone a fost atins în perioada anilor 2001-2005). În rezultat putem conchide, că potențialul de export al fructelor în prezent constituie 105-110 mii tone anual, însă, odată cu intrarea pe rod a noilor plantații fructifere aceasta poate spori până la 135-150 mii tone anual.

Tabelul 3. Producerea fructelor

Specificarea	UM	Media, 2001-2005	Media, 2006-2008	2008	2009
Fructe					
Suprafața totală a livezilor	mii ha	115.50	111.80	114.10	116.00
Suprafața livezilor pe rod	mii ha	109.84	100.77	99.10	97.40
Producția globală	mii tone	415.60	325.62	370.50	308.0
Valorificarea pe direcții:					
a) Export (fructe-struguri)	mii tone	102.78	109.9	103.8	98,5
b) Materie primă pentru procesare	mii tone	182.90	137.70	138.78	142.00
c) Piața internă	mii tone	129.92	91.27	136.55	67,5

Producția de struguri de 685 mii tone de struguri colectată în anul 2009 a fost una dintre cele mai bune pe parcursul ultimilor 5 ani, media producției globale fiind de 580-600 mii tone anual. Cea mai mare parte din struguri este asimilată de către industria vinului, în timp ce o cantitate de aproximativ 30 mii tone anual de struguri se exportă. În anul 2007, exporturile de struguri au crescut brusc, ajungând la 40,4 mii tone. Spre regret, statistica nu diferențiază strugurii de masă de strugurii pentru vinificație. Anume strugurii de masă trebuie să fie producția destinată exportului și nu cei tehnici. Creșterea exportului de struguri în 2007 a rezultat din interdicția instituită de către Rusia la exporturilor vinurilor din Moldova.

Poziția strategică a complexului vitivinicol deținută în economia națională a țării până în prezent se va menține și în viitor. Trebuie să menționăm, că dificultățile pe care le întâmpină sectorul la moment sunt temporare. Exporturile de vin au atins cota maximă în anul 2004, cu 295 milioane litri, fiind în diminuare până la 121 milioane de litri în 2005. În 2006, exporturile au crescut la 200 de mil. de litri, dintre care - în Federația Rusă (28%), România (25%), Ucraina (21%) și Belarus (17%). În anul 2007, ca urmare a embargoului rus, volumul exporturilor a scăzut la jumătate, la 105 de mil. litri, exporturile fiind direcționate către Ucraina (43%), Belarus (33%) și Kazahstan (8%). Interdicția Rusiei a fost

ridicată în 2008, și exporturile către Federația Rusă au început să crească treptat. Având în vedere noile condiții impuse de Rospotrebnadzor, în prezent exportul de vinuri către Federația Rusă este mult mai dificil și mai limitat.

Potențialul de export și import cu produse de origine animală. Realizarea echilibrului dintre sectorul vegetal și animal reprezintă un deziderat al agriculturii moldovenești. Se urmărește creșterea efectivelor și îmbunătățirea raselor de animale pentru carne și lapte. Se dorește creșterea suprafețelor ocupate cu culturi furajere și proteice pentru îmbunătățirea producțiilor animaliere menite, care la rândul lor, necesită să încurajeze dezvoltarea de unități de procesare agroalimentară. În perioada tranziției la economia de piață, sectorul animalier al Republicii Moldova, a cunoscut fluctuații majore. Conform datelor statistice, șeptelul de bovine (fără raioanele din stânga Nistrului) s-a redus în comparație cu sfârșitul anului 1980 de 3,4 de ori, de porcine – de 5,1 de ori, de ovine și caprine - cu 42 la sută.

Fenomenul de diminuare a efectivului la unele categorii de animale continuă și până în prezent. În perioada anilor 2002-2009, efectivul de bovine s-a redus de la 410 mii unități până la 222,2 mii unități. Efectivul de porcine în această perioadă s-a redus de la 508 mii de capete până la 378,9 mii. Numărul ovinelor și caprinelor s-a redus ceva mai lent, de la 956 mii la 892,83 mii de animale. O stare de succes poate fi evidențiată în același timp, în sectorul avicol, în care efectivul de păsări, în pofida dificultăților datorate impactului factorilor interni și externi (psihoza generală legată de epidemia gripei aviare declanșate în statele vecine, acum câțiva ani în urmă, pierderea pozițiilor deținute anterior în comerțul exterior, lipsa nutrețurilor în anii 2003 și 2007, concurența acerbă pe piața internă cu produsele de import și cu cele de contrabandă), a reușit să evolueze pozitiv. În acest sector, efectivul de păsări a crescut constant de la 14.995 mii păsări în anul 2002 la 3293,1 mii în anul 2009. Subsectoarele legate de creșterea albinelor, iepurilor, cabalinelor și a altor specii nu sunt reflectate de statistica națională și, din acest motiv, sunt propulsate subit în economia tenebră.

Tabelul 4. Producția principalelor produse de origine animală

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Carne (inclusiv de pasare), mii tone	6,5	10,1	14,2	9,0	5,9	9,0	14,3	11,5	11,2
Mezeluri, mii tone	10,2	12,2	12,5	13,0	14,2	14,6	17,0	18,9	20,6
Lapte și frișca cu conținut de grăsimi <6%, mii tone	35,2	43,1	16,9	16,0	20,8	50,3	55,3	66,6	67,1
Lapte și frișca în forma solidă, tone	5000	4186	3709	5059	4565	3806	2676	2693	2682
Unt, tone	3160	2617	2763	3640	3393	3321	3387	4338	4423
Cașcaval și brânză grase, tone	1443	1852	1836	1904	2380	2008	2270	2494	2346
Înghețată și alte forme de gheata cu sau fără cacao, tone	5182	6321	8073	7287	8105	8609	8228	7492	7283

La 1 ianuarie 2010 în sectorul individual era concentrat 94,2% din efectivul total de bovine (inclusiv 97,2% din vaci), 75,4% de porcine, 97,4% de ovine și de caprine. Întreprinderile agricole colective întrețineau un efectiv de bovine în număr de 13,0 mii capete (5,8% din totalul efectivului), porcine – 93,3 mii capete (24,6%

din totalul efectivului), ovine și caprine – 22,9 mii capete (2,6% din totalul efectivului). Datele statistice demonstrează o evoluție pozitivă pentru întreprinderile agricole doar la categoria creșterii porcinelor, efectivul cărora a crescut pe parcursul unui an cu peste 42 la sută. În ultima perioadă de timp, în republică au fost create 7 ferme noi și renovate alte 6 structuri de acest gen. În prezent sunt înregistrate 484 ferme de bovine, cu un efectiv de 21320 animale, 69 abatoare și 39 puncte de sacrificare a animalelor. Alte 93 obiecte de profil, necesită a fi reconstruite și reutilate conform cerințelor europene.

La începutul anului 2010, în industria de procesare a cărnii activau 14 întreprinderi mari și medii și peste 70 de unități mici. Ponderea sectorului în structura producției industriale produse în țară constituie 5,1%. În anii 2001-2009, valoarea producției de carne a crescut de la 355,2 mil. lei (2001) la 1104,5 mil. lei (2009). În anul 2009, aceasta s-a scăzut cu 24,8 la sută față de anul 2008. Printre principalele mărfuri produse în sector, în anul 2009 au fost carnea (inclusiv de pasăre) – 11,2 mii tone și mezelurile – 20,60 mii tone. Capacitatea totală de producție pe ramură constituie anual circa 190-200 mii tone de carne în carcase. Capacitățile de abatorizare se utilizează la un randament de doar 7,5 la sută, iar cele de fabricare a mezelurilor de - cca 35-50 la sută. O parte importantă din materia primă utilizată în procesul de producere în industria cărnii este de import. Sectorul de prelucrare a cărnii de porc se confruntă cu costuri interne ridicate, în ciuda producției de porumb relativ înalte și a forței de muncă ieftine. În plus, calitatea cărnii de porc furnizată industriei procesatoare constituie o problemă care va trebui soluționată pe viitor. Majoritatea efectivelor de porcine se află în gospodării private, furajarea și practicile zootehnice de care beneficiază fiind deficitare, iar materialul genetic este, în general, de slabă calitate, în pofida subvenționării acestuia pe parcursul ultimilor ani.

Industria laptelui deține 4,2% în structura producției industriale pe țară. În anul 2009, întreprinderile cu activitate principală de prelucrare a laptelui au produs producție industrială în valoare de 1085,2 mil. lei în prețuri curente ceea ce reprezintă o creștere de 2,5 ori față de anul 2001 și o scădere față de anul 2008 cu 9% când a fost atinsă valoarea maximă a producției de 1192,4 mil. lei. Printre principalele produse lactate produse în anul 2009 sunt producția de lapte și frișca cu conținut de grăsimi <6%, - 67,1 mii tone, untul - 4,4 mii tone, cașcavalul și brânză grasă - 2,3 mii tone și 7,3 mii tone de înghețată. Pe parcursul ultimului deceniu, întreprinderile de prelucrare și-au redus cu circa 75 la sută volumele de achiziție și de procesare a laptelui. Motivul principal este lichidarea marilor producători de materie primă, o dată cu privatizarea gospodăriilor agricole. Deși, în ansamblu pe țară se produc anual circa 570- 600 mii tone de lapte-marfă, cantitate ce poate fi industrializată totalmente de capacitățile existente, unitățile de procesare colectează și prelucrează doar 25-30 la sută din acest volum. Problema majoră existentă la achiziționarea materiei prime este valorificarea sub nivel a surselor (zonelor) de materie primă, precum și dotarea tehnică nesatisfăcătoare a oficiilor de colectare a laptelui. Alt motiv, nu mai puțin important, care a determinat

falimentarea multor întreprinderi de profil, este pierderea piețelor tradiționale de desfacere, precum și înzestrarea sub nivel a unităților de procesare a laptelui, fapt ce nu permite fabricarea produselor competitive.

Semnarea unui ALS aprofundat cu Uniunea Europeană constituie o opțiune strategică împărtășită de întregul spectru al forțelor politice din Moldova. Pentru producătorii agricoli din Moldova, realizarea acestui deziderat va însemna deschiderea unei vaste piețe de produse agroalimentare, caracterizate printr-un potențial mare de absorbție, putere de cumpărare ridicată și stabilitate relativă a prețurilor. În același timp se impune necesitatea considerării faptului ca pe această piață unică (a cărei parte integrantă va deveni și "piața internă" din Moldova) concurența este și va fi extrem de dură sub raportul prețului și calității ofertei, dar și a politicilor de promovare a produselor.

Moldova beneficiază de o fertilitate ridicată a terenurilor agricole, care alcătuiesc aproximativ 75% din teritoriul țării. Mai mult de jumătate din populație trăiește în zonele rurale, unde agricultura este principala sursă de ocupație și venit. Resursele naturale și capitalul uman constituie avantajele competitive principale ale țării. Reformele agrare desfășurate pe parcursul ultimilor 10-15 ani au avut ca rezultat o reajustare și o recuperare parțială a creșterii sectorului agroalimentar în Moldova, iar integrarea în economia internațională este tot mai pronunțată. Produsele agroalimentare care și-au demonstrat potențialul pentru export de-a lungul anilor sunt cele cu valoare adăugată sporită cum ar fi vinurile și băuturile alcoolice tari, fructele, legumele și nucile, dar și producțiile culturilor cerealiere și tehnice, cum ar fi semințele de floarea soarelui și ulei preparat din acestea, semințe de rapiță și nu în ultimul rând produsele agroalimentare ecologice, dezvoltarea cărora se află abia la început de cale. Ar putea exista oportunități și pentru alte produse, cum ar fi produsele din carne și unele mezeluri, dar semnalele de pe piață despre potențialul acestor produse sunt neconcludente. Moldova a contat prea mult pe piețele Comunității Statelor Independente (CSI) în ceea ce privește exporturile. Exporturile spre piețele din Uniunea Europeană și alte țări industriale sunt limitate nu doar din cauza dificultăților întâmpinate de către exportatori privind conformarea cu cerințele de calitate și securitate alimentară, dar și din cauza lipsei competitivității acestora. Atunci când țările din Europa Centrală și de Est aderă la Uniunea Europeană și adoptă standarde UE avansate privind produsele alimentare, Moldova pierde accesul la piețele acestor țări (aderarea României și Bulgariei la UE în 2007).

În prezent, Moldova se află într-o situație unică, nu doar pentru sine, ci față de multe state vecine, datorită faptului ca exporturile moldovenești deja se bucură de o serie întregă de preferințe pentru majoritatea piețelor de export, dispunând astfel, de avantaje competitive esențiale. Gratie resurselor sale naturale și nivelului economic curent, și în ciuda crizei financiare globale, Moldova poate fi foarte competitivă în producerea și comercializarea anumitor produse agricole. Luând în considerare piața autohtonă relativ mică, acest lucru înseamnă ca agricultura poate continua să fie o sursă principală a exporturilor moldovenești în următorii 10-15 ani.

Competitivitatea potențială pe plan internațional, poate fi măsurată prin compararea costurilor producției agricole cu costurile de pe piețele externe după calcularea

costurilor pentru prelucrare, transport și alte costuri pentru distribuție. Măsura tehnică este Costul Resurselor Locale (CRL). O astfel de analiză a fost efectuată de către experții BM în anul 2005 și a demonstrat avantajele comparative a produselor de porumb, floarea soarelui, roșii, mere și struguri de masă²¹. Studiul a demonstrat că, Moldova este înzestrată cu avantaje internaționale vizibile în producerea culturilor de valoare înaltă, cum ar fi fructele și legumele, care sunt consumatoare de forță de muncă, cu o probabilitate mare de a fi cultivate de gospodăriile individuale de mărimi mai mici. Totodată, sectorul are mai puține avantaje comparative în producerea unor culturi convenționale, precum floarea soarelui și grâul, care consumă mai puțină forță de muncă, însă solicită o suprafață de teren mai mare și echipament. Aceste culturi sunt cultivate de gospodăriile mai mari datorită unei marje joase de profit. Însă, în prezent, Moldova se confruntă cu impedimente semnificative în vederea realizării acestor avantaje în domeniul culturilor horticoale.

Față de concurenții din UE și statele vecine aflate într-o fază mai avansată de aderare la piața unică europeană, producătorii agricoli din Moldova sunt net dezavantajați în ceea ce privește starea și dinamica factorilor ce determină competitivitatea. Se are în vedere handicapul în ceea ce privește: starea factorilor fundamentali de producție (cu o posibilă excepție - calitatea resurselor funciare); potențialul economic și comportamentul (managerial, comercial, investițional, economico-financiar) al agenților economici; starea mediului concurențial; condițiile cererii (gama sortimentală și calitatea produselor solicitate preponderent, standarde de calitate); legăturile cu industriile de prelucrare (calitatea și prețul inputurilor).

Costurile majore la inputuri pe unitate de produs și productivitatea joasă la hectar, suplinită în final cu calitatea joasă a unor produse agroalimentare, sunt factorii determinanți în competiția slabă pentru piața UE a produselor moldovenești. Prețurile locale de care beneficiază producătorii agricoli sunt cu mult mai scăzute decât cele internaționale, iar acest fapt afectează rentabilitatea agriculturii, care în prezent este cea mai puțin preferabilă din toate sectoarele economiei naționale. Astfel, în rezultatul distorsiunilor politicilor, imperfecțiunilor și ineficiențelor piețelor, au loc transferuri importante de profit de la fermieri spre alți subiecți ai rețelei comerciale. Prin efect cumulativ, aceste distorsiuni reduc veniturile agricole, condiționând o insuficiență de capital circulant și lipsa noilor investiții, care la rândul lor cauzează reducerea productivității și o calitate proastă a produselor - necompetitive pe piețele de export, fapt ce limitează și mai mult veniturile. Aceste carențe pot fi regăsite în performanța joasă a gospodăriilor agricole mari, însă pot fi extinse și asupra întregului sector.

Politica de subvenționare a producției agricole este chemată să diminueze decalajului curent între indicii actuali de performanță, proprii nivelului de dezvoltare a agriculturii din Republica Moldova, pe de o parte, și statele-membre ale Uniunii Europene, pe de altă parte. Cadrul general actual de aplicare a diverselor măsuri de politică agricolă, realizate pentru susținerea producătorilor agricoli, este deseori diferențiat în funcție de conjunctură și, în foarte multe cazuri,

²¹ Moldova: gestionarea securității alimentare și a sănătății agricole: plan de acțiuni, BM 2005

este promovat fără a avea o argumentare temeinică în ceea ce privește necesitatea, eficiența aplicării măsurilor de politică agricolă și, în final, utilitatea acestora pentru sectorul agrar. Este notoriu faptul, că o bună parte din domeniile care au beneficiat de susținere din partea statului au fost selectate în funcție de conjunctură și în afara unui cadru strategic pe termen mediu și lung de dezvoltare și de modernizare a sectorului agrar și ca rezultat nu a avut efectul scontat în sporirea competitivității sectorului și produselor agroalimentare în parte în lupta pentru penetrarea piețelor UE.

Succesul produselor de valoare înaltă exportate pe piața UE va fi atins în cazul în care acestea vor fi oferite în ”volumul solicitat”, la ”timpul solicitat”, de ”calitatea solicitată” și la ”prețul real”. Nici o investiție ulterioară nu va fi în stare să promoveze produsele agroalimentare dacă aceste principii nu vor fi puse din start în capul mesei. Consumatorii de astăzi, mai cu seamă de pe piețele Uniunii Europene, nu numai că cer garanții ca produsele pe care le cumpără să fie de calitate, ci solicită confirmări suplimentare ale calității, precum și asigurări ca produsele pe care ei le consumă să corespundă standardelor ecologice și să nu fie modificate genetic, iar în cazul aplicării produselor de uz fitosanitar în procesul de producție, să se respecte strict standardele țării importatoare. Caracterul sezonier al agriculturii a impus producătorii să se orienteze nu doar la sistemul de producere dar și de achiziții și păstrare a producției agricole. Asta, stabilind baza unui sistem de case de ambalare obiectiv prevăzut în mod expres și de Strategia Națională de Dezvoltare Durabilă a Complexului Agroindustrial al Republicii Moldova (2008-2015). Conform datelor MAIA, la începutul anului 2010 în țară activau 187 frigidere cu capacitatea totală de 178740 tone convenționale. În prezent, frigiderile funcționale totalizează 75780 tone, ceea ce reprezintă 42% din totalul capacităților de depozitare.

Pe de altă parte, Moldova, deja, a preluat o parte importantă din experiența UE, aprobând o serie de legi și acte normative ajustate la reglementările europene. În prezent sectorul agroalimentar din Moldova implementează cu succes sistemele de management al calității HACCP, ISO, EuroGAP pentru a corespunde standardelor europene de calitate și de siguranță a produselor alimentare. La începutul anului curent, 67 întreprinderi din sectorul agroalimentar sunt certificate în diverse sisteme de calitate, inclusiv 14 sunt în proces de pregătire pentru avansare la alte standarde internaționale. Totodată, au fost create o serie de asociații care întrunesc participanții sectorului, cum ar fi Asociația Producătorilor și Exportatorilor de Fructe *Moldova Fruct*, Asociația Producătorilor și Exportatorilor de Struguri de Masă și Asociația Națională de Refrigerare.

O constatare indiscutabilă rezidă în faptul că, insuficiența resurselor financiare proprii a majorității producătorilor agricoli este determinată de competitivitatea redusă a producției acestora, atât pe piața internă, cât și pe piețele externe. Situația este agravată și de ritmurile lente de modernizare a întreprinderilor din industria de prelucrare. Majoritatea fabricilor de conserve sunt utilizate cu echipament învechit și produc o producție care, în cea mai mare parte, nu corespunde cerințelor pieței europene. Condițiile date creează un cerc vicios de subdezvoltare – calitatea joasă a produselor determină prețuri scăzute de vânzare și

oportunități limitate pe piață. În același timp, veniturile joase din vânzări împiedică procesul de modernizare și eforturile de îmbunătățire a calității.

Semnarea Acordului de Liber Schimb (ALS) dintre Moldova și UE va influența direct comerțul exterior dintre aceste 2 părți. Componenta de bază a acordului, menită să stimuleze schimburile comerciale constă în reducerea bilaterală a taxelor vamale. În acest context pe lângă avantajele, ce rezultă din semnarea acordului, pot să apară și anumite riscuri. Reducerea taxelor poate duce la majorarea importurilor pe segmente de piață, în care producătorii moldoveni au poziții destul de fragile. Un asemenea segment este cel al produselor agroalimentare. În vederea determinării influenței ALS asupra importurilor de produse agroalimentare, prin canalul taxelor vamale, s-a utilizat metode econometrice.

Prin model econometric urmărim determinarea legăturii statistice dintre o variabilă dependentă - y și o serie de factori, numiți variabile independente - x_i , unde $i = \overline{1, n}$. Ca rezultat obținem o expresie matematică de forma:

$$y = \alpha_0 + \alpha_1 x_1 + \alpha_2 x_2 + \dots + \alpha_n x_n + \varepsilon \quad (1)$$

unde:

y - valoarea teoretică a variabilei dependente, obținută din model;

x_i - variabilele independente, $i = \overline{1, n}$;

α_i - parametrii regresiei;

ε - eroarea regresiei, obținută ca diferență dintre valoarea efectivă a variabilei dependente

și valoarea sa teoretică.

În cazul nostru, am considerat că importul de produse agro-alimentare din UE poate fi exprimat ca funcție de 2 variabile:

Trend – componenta ce reflectă evoluția în timp a importului;

Tax - taxa vamală.

Pentru realizarea regresiei a fost selectat un eșantion de 22 de poziții tarifare cu un cod de 6 cifre, conform Sistemul Armonizat de codificare și descriere a mărfurilor – S. A. (vezi Anexa 1). Despre reprezentativitatea eșantionului ne vorbește faptul că importul acestor produse din UE reprezintă peste 50% din total importuri de produse agroalimentare din UE. Au fost efectuate observări anuale privind importul produse agroalimentare din UE, exprimat în mii lei, pe perioada 2005-2009. În calitate de taxe vamale au fost preluată taxa vamală medie pentru produse agroalimentare, pe perioada anilor 2004-2008 și pentru anul 2009.²² Datele privind importul produselor au fost exprimate în prețurile anului 2005, iar în calitate de deflator a fost utilizat deflatorul PIB. Totuși, prezența unui număr mic de observări – perioada anilor 2005-2009, reprezintă un obstacol în realizarea unor modele factoriale simple.

Pe de altă parte datele referitoare la importul produselor agroalimentare pot fi considerate date de tip panel. Datele de tip panel sunt combinații, ale datelor de profil și a seriilor de timp. Datele de tip profil – exprimă starea, pe care o au, într-o perioadă anumită, unitățile populației statistice. Putem echivala setul de produsele

²² Moldova: Trade-at-a-Glance Table, World Trade Indicators 2009/10. Disponibil la http://info.worldbank.org/etools/wti/docs/Moldova_taaq.pdf

agroalimentare analizate cu o populație statistică, atunci și importul acestor produse, exprimă o caracteristică, pe care o au într-o perioadă anumită de timp, unitățile populației statistice. Concomitent datele anuale privind evoluția importului fiecărui produs sunt serii cronologice. La fel, în cazul unui număr mic de observări, se recomandă utilizarea un model cu date de tip panel.²³

Forma modelului de tip panel este următoarea:

$$Import_{it} = \alpha + \beta_i + \theta X + \varepsilon_{it} \quad (2)$$

unde:

α - constanta modelului;

$Import_{it}$ - importul produsului i în anul t ;

β_i - efectele fix (presupune că pe lângă o singură constantă pe toată seria de date, vom avea un termen liber pentru fiecare categorie de mărfuri)

θ - matricea parametrilor modelului;

X - matricea variabilelor independente: trendul și taxa vamală;

ε_{it} - erorile modelului.

Modelul final are următoarea formă:

$$Import_{it} = 41408,57 + \beta_i + 7127,05 \cdot Trend^{0,9} - 59575,59 \cdot Tax^{0,5} \quad (3)$$

Modelul redă o evoluție pozitivă a importurilor în timp și o relație inversă dintre modificarea importurilor și schimbarea taxelor vamale. Conform modelului creșterea cu un procent a taxei vamale duce, în mediu, la reducerea importului din UE a unui anumit produs agro-alimentar cu aproximativ 911 mii MDL. Prin canalul taxelor vamale, Acordul de Liber Schimb va contribui la creșterea importurilor de produse agro-alimentare din Uniunea Europeană cu 11,1-15,5%. Creșterea importurilor va fi neuniformă, ea variind între 0 – pentru produsele, care deja au o taxă vamală de 0% și 78 -140 % - pentru zaharuri²⁴. În mediu ritmul de creștere a importurilor va fi de 20-36%, pentru pozițiile tarifare, ce au taxe vamale diferite de 0%²⁵. Metoda aplicată nu a putut lua în considerație și alte efecte ale ALS.

Am putea asista la o creștere spectaculoasă a importului unor produse agro-alimentare din UE, care au acum o pondere mică în importul din UE. Un exemplu, în acest sens, ar putea fi băuturile alcoolice. Proximitatea geografică - în condițiile absenței taxelor vamale în comerțul cu UE, o parte din importatorii moldoveni s-ar putea orienta dinspre piețele estice: Rusia și Ucraina, spre țări apropiate de Moldova, care fac parte din UE: Romania, Bulgaria, Polonia. Semnarea mai târzie a ALS va face ca impactul acestui acord asupra importurilor să scadă. În principiu influența taxelor vamale asupra importurilor nu este extrem de puternică (criteriul T-statistic, care indică despre relevanța variabilei independente este nesatisfăcător – vezi Anexa 2). Importurile din UE vor continua să crească, în pofida menținerii taxelor actuale. În Moldova creșterea importurilor de produse agroalimentare este cauzată de situația grea și posibilitățile limitate a agricultorilor autohtoni. Astfel,

²³ Robert Yaffee, A Primer for Panel Data Analysis, 2003. Disponibil la http://www.nyu.edu/its/pubs/connect/fall03/yaffee_primer.html

²⁴ Aceste valori se obțin pe baza estimărilor modelului, fără a lua în calcul erorile modelului și cu luarea în considerație a acestor erori.

²⁵ Aceste valori se obțin pe baza estimărilor modelului, fără a lua în calcul erorile modelului și cu luarea în considerație a acestor erori.

odată cu avansarea în timp majorarea adițională a importurilor din UE provocată de reducerea taxelor vamale va fi din ce în ce mai mică.

CONCLUZII

1. Pe termen mediu și lung, ALS ar putea aduce avantaje:
 - Creșterea concurenței pe segmentul de produse agroalimentare, ce poate avea ca efect creșterea competitivității agenților economici și a produselor moldovenești.
 - Diminuarea treptată a dependenței exporturilor moldovenești de piața estică.
 - Diversificarea ofertei la export și a cererii la import.
 - Creșterea influxurilor ISD în sectorul agroalimentar și modernizarea agriculturii și a unităților din industria prelucrătoare.
 - Preluarea bunelor practice de gestiune a afacerilor de la partenerii europeni și implementarea acestora în Moldova.
 - Modernizarea instituțiilor moldovenești cu funcții de monitorizare a fluxurilor comerciale externe de mărfuri.
2. Economia Moldovei sa devina mai atractivă pentru investitorii străini, ducând la creșterea afluxului valoric anual de investiții străine directe si a stocului de investiții străine directe din cadrul economiei.
3. Extinderea facilităților de liber schimb (eliminarea contingentelor tarifare) asupra unor produse importante pentru economia Republicii Moldova exportate în Uniunea Europeană), cum ar fi băuturile alcoolice, zahărul, cerealele, o serie de produse animale, vor influența pozitiv creșterea schimburilor comerciale pe termen mediu și lung.
4. Produsele agroalimentare care și-au demonstrat potențialul pentru export de-a lungul anilor sunt cele cu valoare adăugată sporită.
5. Exporturile R. Moldova spre piețele din Uniunea Europeană și alte țări industriale sunt limitate nu doar din cauza dificultăților întâmpinate de către exportatori privind conformarea cu cerințele de calitate și securitate alimentară, dar și din cauza lipsei competitivității acestora.

BIBLIOGRAFIE

1. Georgeta Mincu. Evaluarea angajamentelor Republicii Moldova față de Organizația Mondială a Comerțului. Studiu realizat în cadrul proiectului “Planul de acțiuni Uniunea Europeană – Republica Moldova: document accesibil publicului (etapa II)”. Implementat de Centrul Analitic EXPERT-GRUP și Asociația pentru Democrație Participativă ADEPT cu sprijinul financiar al Fundației Soros - Moldova. Fundația Soros-Moldova, Centrul Analitic EXPERT-GRUP sau ADEPT, 2007.
2. Evoluții curente în comerțul exterior cu produse agricole. Federația Națională a Fermierilor din Moldova (FNFM). Chișinău, 2008.
3. Studiu diagnostic a potențialului de export a complexului agroindustrial. Realizat de către Institutul pentru Dezvoltare și Inițiative Sociale „Viitorul” în cadrul proiectului „Campanie de advocacy în susținerea exportatorilor moldoveni de produse agricole”, finanțat de Fundația Soros - Moldova și Agenția Suedeză pentru Dezvoltare Internațională (SIDA). Chișinău, 2008.